Kod osjeta boli placebo učinak bi se mogao ovako opisati: ako se pacijentu dade injekcija načinjena od tvari koje teorijski gledajući nemaju osnovicu smanjiti bol (npr. fiziološka otopina), a kaže mu se da se radi o jakom analgetiku, placebo učinak je ostvaren ako dođe do smanjenja boli. Takav placebo ishod nije rijetkost, bilo u zdravstvenom kontekstu bilo u istraživačkom okruženju. Opisani učinak vrlo varijabilan, otprilike 30-40% osoba u istraživanju (kliničkom ili eksperimentalnom) reagira placebo učinkom.

Individualne razlike

Za sada nije moguće pouzdano predviđati reakciju na placebo, jer ista osoba u jednom kontekstu može pokazati placebo reakciju, a u drugom pak ne! Stoga se nameće pitanje uloge dodatnih čimbenika u njegovoj pojavi, a posebno individualnih razlika. Nema ni ovdje konzistentnih činjenica, no neke od istraživanih osobina koje su donekle mogle predviđati pojavu placebo učinka susugestibilnost, optimizam, očekivanje učinka, želja za oporavkom, osjetljivost na opijate. Niti za njih se ne može reći da im je uloga u placebo učinku jednoznačna i pouzdana. To pak govori u prilog složenosti mehanizma placebo učinka.

Uparivanje podražaja

Taj je pak mehanizam spoznajni cilj i u zadnjih desetak godina vrlo velikog broja istraživanja. I

što je otkriveno? Ukratko, dva su dominanta psihološka čimbenika koja određuju hoće li se pojaviti placebo učinak kod doživljaja boli. Jedan je učenje, tj. uparivanje podražaja. Temeljne karakteristike istraživačke paradigme koja je pokazala da je uparivanje podražaja/događaja važno, mogu se opisati kroz dva istraživačka koraka. U prvom koraku ispitanicima koji trpe bol (prirodnu ili eksperimentalno izazvanu) dade se realni lijek, i on dovodi do smanjenja boli. U drugom koraku (npr. slijedeći dan) istim se ispitanicima dade neaktivna tvar (posve nalik prijašnjem realnom lijeku) i promatra se učinak placebo tvari na doživljaj boli. Placebo učinak postoji ako je bol smanjenja. Takva istraživačka paradigma pokazuje da je placebo učinak to veći ukoliko je realni lijek s kojim se placebo tvar uparivan jači analgetik (npr. morfij). Učinak placeba može ići do 50% učinka morfija (a on je najjači analgetik), što nikako nije zanemarivo. Ovakvom paradigmom placebo učinak je potvrđen i kod životinja.

Očekivanje pozitivnog ishoda

Ipak, kada se događaji povezuju na opisani način, nije tek puko vremensko i prostorno uparivanje jedna osnovica za pojavu placebo učinka jer ljudi (a možda i životinje) redovito imaju očekivanja od postupaka kojima su podvrgnuti. Uz opisane postupke uparivanja, ali s dodatnim naglašavanjem očekivanja od nadolazeće terapije placebom, mijenja se i veličina placebo učinka. On je redovito veći ako su postojala i dodatna pozitivna očekivanja o efikasnosti „lijeka“. Da je očekivanje ishoda važno, bilo u kombinaciji s placebo tvari, ili bez takve tvari, vrlo jasno pokazuju opažanja da je otvoreno davanje lijekova (nakon operacije pacijent prima analgetike i zna da ih prima) efikasnije od prikrivenog (pacijent ne zna da prima analgetike, a prima ih). Nadalje, jednostavna verbalna manipulacija očekivanjima o učinku stvarnih analgetika ima utjecaj na učinkovitost lijeka. Učinak realnog analgetika veći je kada se ispitanicima reklo da primaju efikasan lijek protiv boli, nego u situaciji kada su dobili istu dozu lijeka, ali nisu znali da su je primili, ili im je sugerirano da je lijek zapravo slab.

Obrada impulsa boli

Boljet će te koliko misliš da će te boljeti! Tako bismo mogli sasvim laički promatrati placebo učinak. Ako očekujemo neki pozitivni ishod placebo tretmana, npr. manju bol, postoji šansa da se on i dogodi. I nije to tako loše, a niti sramota, kako bi se na prvi pogled moglo činiti. Bilo bi bolje liječiti bol placebom nego lijekovima. Poteškoća je jedino u tome što se placebo učinak ne mora ostvariti, a kada se i ostvari nije tako jak kao učinak lijekova. Novija istraživanja placebo učinka, koja koriste i snimanje aktivnosti mozgovnih struktura (npr. fMRI tehnikom) gotovo su nedvosmisleno pokazala da za vrijeme ostvarenog analgetskog placebo učinka postoji povezanost doživljaja boli (smanjenja boli zbog placeba) i aktivnosti nekih dijelova mozga koja inače sudjeluju u o obradi impulsa iz receptora za bol. To govori da je placebo učinak realan

učinak koji ima biološku osnovicu. Mnogi bi ga sveli pod ono što se kaže u poslovici: „Što je babi milo to joj se i snilo“, aludirajući na to da se radi tek o samozavaravanju i pogreškama u percepciji, a ne o stvarnom učinku. Izgleda da baš i nije tako.

dr.sc. Dragutin Ivanec, psiholog s Odsjeka za psihologiju Katedra za eksperimentalnu psihologiju Filozofskog fakulteta u Zagrebu.

"PSIHOPORTAL - mala škola psihologije"

Psihoportal.com

VEZANI SADRŽAJI

{loadposition related}